

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Сл. весник на РМ“ бр.58/00 и 44/02) и член 30 од Законот за основно образование (Службен весник на РСМ, бр. 161 од 5.8.2019 година), министерот за образование и наука донесе наставна програма по предметот Јазик и култура на Србите за IX одделение на деветгодишното основно образование.

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Наставна програма по изборниот предмет

ЈАЗИК И КУЛТУРА НА СРБИТЕ

за IX одделение на деветгодишното основно образование

Наставни програм изборног предмета

ЈЕЗИК И КУЛТУРА СРБА

за 9. разред деветогодишњег основног образовања

Скопје, 2024

Назив на наставната програма	Јазик и култура на Србите
Назив наставног програма	Језик и култура Срба
Тип на наставна програма	Наставна програма по изборниот предмет Јазик и култура на Србите за основно образование и воспитание
Врста наставног програма	Наставни програм изборног предмета Језик и култура Срба за основно образовање и васпитање
Одделение	IX одделение
Разред	9. разред
Број на часови неделно/годишно за реализација на наставната програма	Седмичен број часови: 2 ; годишен број часови: 72
Недељни/годишњи број/фонд часова за реализацију наставног програма	Недељни број часова: 2 ; годишњи број часова: 72
Цели на предметот Јазик и култура на Србите	Цели на наставата по предметот Јазик и култура на Србите се учениците да ги совладаат предвидените јазични содржини од областа на српскиот јазик и да се запознаат со одбраните дела од српската книжевност и со елементите на културата на српскиот народ. Наставата по овој предмет на учениците ќе им овозможи да развијат интерес за изучувањето јазик и книжевност во општотеориска смисла, а потоа и посебен интерес за изучување на српскиот јазик, книжевност и култура. Учениците треба да развиваат компетенции за јазично изразување и творење: слушање, говорење, читање и пишување на српски јазик; за доживување, толкување и вреднување книжевни дела; опишување театарски, филмски и други уметнички остварувања; за набљудување и опишување на околината; за усвојување знаења за српската историја и култура. Совладувањето на содржините во оваа програма на учениците ќе им овозможи да се стекнат со одредени знаења од областа на стандарднојазичниот систем на српскиот јазик и примената на српската јазичната норма во практиката; ќе се запознаат со улогата и со потребата од учењето и од негувањето на српскиот јазик и култура. Притоа, кај учениците треба да се поттикнува и развива меѓусебно дружење и зближување со припадниците на сите националности во Република Северна Македонија. При реализацијата на наставната програма учениците ќе развиваат способност за самостојно учење, самообразовање, комуникација, самостојно литературно и

Очекувани резултати на наставната програма за IX одделение

Циљеви предмета Језик и култура Срба

уметничко творење, усно и писмено јазично изразување, негување на српската култура и функционирање во современото општество.

Очекуваните резултати од наставата по изборниот предмет Јазик и култура на Србите за IX одделение од основното деветгодишно образование:

- обновување и утврдување на содржините/материјалот обработени во претходното одделение;
- усвојување јазични елементи (зборови и фрази) при обработката на предвидени тематски единици од областа на српскиот стандарднојазичен систем и нивната примена во изразување/дијалог со цел да се развива основа за комуникативната компетенција (правилен изговор и интонација) при именување предмети и суштества, искажување дејство, искажување особини на предмети и суштества, искажување присвојност и потекло, искажување директен и индиректен предмет, искажување намена, искажување просторни, временски, начински, каузални и количински односи, искажување дејство во однос на времето на говорење, истовремени дејства, начини на вршење дејства и средства со кои се врши дејството преку формирање правилни искази и реченици со правилна конгруенција на реченичните членови;
- оспособување за примена на елементарните граматички и правописни правила (опфатени со наставната програма) при усното и писменото изразување на српски јазик;
- оспособување за читање, усно и/или писмено прераскажување и доживување, толкување и вреднување одбрани текстови од српската книжевност (поезија и проза), како и за усно и/или писмено прераскажување и опишување одбрани драмски текстови, случки, илустрации и сл. на српски стандарден јазик предвидени со наставната програма;
- постепено, систематично и доследно оспособување на ученикот за логичко разбирање и критичко проценување на прочитан литературен текст;
- запознавање на културата на српскиот народ и развивање почит кон културата на другите националности.

Циљеви наставног програма предмета Језик и култура Срба јесу савладавање предвидених језичких садржаја из области српског језика, као и упознавање с одабраним делима српске књижевности и елементима културе српског народа. Настава ће ученицима омогућити развијање интересовања за изучавање језика и књижевности с општетеоријског аспекта, а потом и посебно занимање за изучавање српског језика, књижевности и културе. Ученици треба да развијају компетенције за језичко изражавање и стварање: слушање, говорење, читање и писање на српском језику; доживљавање, тумачење и вредновање књижевних дела; описивање позоришних, филмских и других уметничких остварења; опажање и описивање околине; усвајање знања о српској историји и култури. Савладавање садржаја овог наставног програма ученицима ће омогућити стицање одређеног знања из области српског стандарднојезичког система и примену српске језичке норме у пракси; ученици ће се упознати с улогом и потребом за учењем и неговањем српског језика и културе. Притом, код ученика треба подстицати и развијати међусобно дружење

<p>Оперативни задаци наставног програма за 9. разред</p>	<p>и зближавање с припадницима свих националности у Републици Северној Македонији. Током реализације наставног програма ученици ће развијати способности самосталног учења, самообразовања, комуникације, самосталног књижевног и уметничког стваралаштва, усменог и писменог језичког изражавања, неговања српске културе и функционисања у савременом друштву.</p> <p>Оперативни задаци наставе изборног предмета Језик и култура Срба за 9. разред деветогодишњег основног образовања:</p> <ul style="list-style-type: none"> – обнављање и утврђивање градива/материје савладаног у претходном разреду; – усвајање језичких елемената (речи и фраза) приликом обраде предвиђених тематских јединица из области српског стандарднојезичког система и њихова примена у изражавању/дијалогу с циљем развијања основа комуникативне компетенције (правилни изговор и интонација) приликом именовања предмета и бића, исказивања радње (активне и пасивне реченице), исказивања особина предмета и бића, исказивања присвојности и потицања, исказивања правог и неправог објекта, исказивања намене, исказивања просторних, временских, начинских, каузалних и количинских односа, исказивања радње у односу на време говорења, исказивања истовремених радњи, исказивања начина вршења радње и средства којим се она врши; – оспособљавање за примену елементарних граматичких и правописних правила (обухваћених наставним програмом) у усменом и писменом изражавању на српском језику; – оспособљавање за читање и усмено и/или писмено препричавање и доживљавање, тумачење и вредновање одабраних текстова (поетских и прозних) из српске књижевности, као и оспособљавање за усмено и/или писмено препричавање односно описивање на стандардном српском језику одабраних драмских текстова, догађаја, илустрација и сл. обухваћених наставним програмом; – поступно, систематично и доследно оспособљавање ученика за логичко схватање и критичко процењивање прочитаног књижевног текста; – упознавање с културом српског народа и развијање поштовања култура других националности.
<p>Компоненти на наставната програма</p> <p>Тематске целине наставног програма</p>	<p>Наставната програма по изборниот предмет Јазик и култура на Србите поделена е на три компоненти (подрачја): Слушање и говорење, Читање и пишување и Култура на Србите.</p> <p>Наставни програм изборног предмета Језик и култура Срба подељен је на три тематске целине / подручја: Слушање и говорење, Читање и писање и Култура Срба.</p>
<p>Материјално-технички и просторни услови</p>	<p>Програмата во однос на просторните услови се темели врз Нормативот за простор, опрема и наставни сретства за деветогодишното основно образование, кој го донел министерот за образование и наука.</p>

Материјално-технички и просторни услови	У погледу просторних услова за рад Наставни програм је усклађен са Нормативом о простору, опреми и наставним средствима за девотогодишње основно образование, који је донео министар за образование и науку.
Норматив на наставен кадар	За реализација на наставната програма по предметот Јазик и култура на Србите, а согласно со Законот за основно образование на Република Северна Македонија, се предвидува наставата да ја реализираат наставници кои завршиле:
Врста стручне спреме наставника	<p>–Филолошки факултет–Дипломиран професор по српски јазик и литература (наставна насока) VII/1, т.е. VIA според Македонската рамка на квалификации (МРК) и 240 ЕКТС;</p> <p>–Филолошки факултет–Дипломиран професор по историја на книжевностите на народите на СФРЈ со српскохрватски јазик (по стара програма, наставна насока) VII/1, т.е. VIA според Македонската рамка на квалификации (МРК) и 240 ЕКТС;</p> <p>–Филолошки факултет–Дипломиран филолог по српски јазик и литература VII/1, т.е. VIA според Македонската рамка на квалификации (МРК) и 240 ЕКТС со завршена педагошко-психолошка и методска подготовка според соодветна акредитирана програма;</p> <p>–Филолошки факултет Дипломиран професор по македонски јазик и литература со српски јазик како втор главен предмет (изборен модул за студентите од матичната катедра) VII/1, т.е. VIA според Македонската рамка на квалификации (МРК) и 240 ЕКТС;</p> <p>–Филолошки факултет–Дипломиран професор со српски јазик како втор главен предмет (изборен модул за студентите од другите катедри) VII/1, т.е. VIA според Македонската рамка на квалификации (МРК) и 240 ЕКТС.</p>

Реден број	Резултати од учење // Исходи учења	Содржини и поими	Активности и методи	Стандарди за оценување на постигнувањата //
// Редни број	Ученикот/ученичката ќе биде способен/а да: // Ученик/ученица ќе бити способен/способна да:	// Садржаји и појмови	// Активности и методе	Стандарди за оцењивање образовних постигнућа Ученикот/ученичката може да: // Ученик/ученица може да:

СЛУШАЊЕ И ГОВОРЕЊЕ

<p>1.</p>	<p>– препознаје и издваја језичка средства карактеристична за различите функционалне стилове;</p> <p>– употребљава примерен функционални стил у различитим комуникативним ситуацијама;</p> <p>– препознаје језичке одлике рекламе и тумачи рекламне текстове.</p>	<p>Језик свакодневне комуникације:</p> <p>– разликовање језичких функционалних стилова;</p> <p>– језик и реклама (језичке одлике и манипулативност).</p> <p>Појмови: књижевноуметнички стил, публицистички стил, административни стил, научни стил, разговорни стил, језичко изражавање, реклама, манипулативност, порука.</p>	<p>– Вежбања:</p> <p>За сваки функционални стил потребно је припремити репрезентативне примере. Наставник се може послужити предложеним примерима из уџбеника, али их може и самостално одабрати и методички интерпретирати.</p> <p>Ученици пажљиво читају следећи дијалог и размишљају ком функционалном стилу он припада. Ученици треба да дођу до закључка како су за разговорни стил карактеристичне једноставне реченице, спонтаност, неформалност комуникације, употреба гестова и мимике, као и жаргонизама.</p> <p>– Јуче сам био у Београду, па сам свратио у позориште!</p> <p>– Стварно? Баш супер! Шта си гледао?</p> <p>– Ма, гледао сам „Косу“. Екстра је!</p> <p>– Јој, страва, морам и ја ићи!</p> <p>– Иди, иди, нећеш се покајати!</p> <p>– ОК, идем сада, журим на час. Знаш да енглезара мрзи кад каснимо.</p> <p>– Ма знам, жена је прави смор. Хајде пали!</p> <p>Анализа реклама с рекламних паноа, телевизије, из новина и часописа.</p>	<p>– препознаје различите функционалне стилове;</p> <p>– издваја и описује језичка средства карактеристична за различите функционалне стилове;</p> <p>– уз помоћ наставника употребљава примерен функционални стил у различитим комуникативним ситуацијама;</p> <p>– самостално употребљава примерен функционални стил у комуникативним ситуацијама;</p> <p>– препознаје језичке одлике рекламе;</p> <p>– препознаје језичке одлике рекламе и тумачи рекламне текстове.</p>
-----------	---	--	--	---

			Ученици треба да уоче везу између текста рекламе и производа који се рекламира. С обзиром на чињеницу да је главни циљ рекламе жеља за привлачењем пажње потенцијалних купаца, рекламне поруке су често пристрасне и зато ученике треба оспособити да разликују објективност од пристрасности. Такође, на крају часа наставник од ученика може затражити да (самостално) осмисле рекламу за неки замишљени производ по договору, те да их ликовно обликују (условно).	
2.	<p>– издваја из текста аргументе у прилог некој тези (ставу) или аргументе против ње;</p> <p>– изводи закључке засноване на сложенијем тексту;</p>	<p>Расправа (аргументативност):</p> <p>– препознавање расправе као посебног облика језичког изражавања;</p> <p>– усвајање објективног и пристрасног приказивања чињеница.</p> <p>Појмови: расправа, аргументативност, језичко изражавање, чињенице, став, теза.</p>	<p>– Вежбања за описивање:</p> <p>На изабраном примеру предочити структуру расправе и уочити елементе њене структуре. За сваки сегмент расправе треба истаћи које се информације очекују (уводни део расправе – постављање тезе, централни део расправе – доказивање тезе, завршни део расправе – потврђивање или одбацивање тезе у складу са одабраним теоријским приступом проблему). Важно је усмеравати ученике да самостално уочавају аргументе којима аутор доказује или негира постављену тезу. Такође, важно је да ученици имају критички однос према аргументацији заступљеној у расправи. Као пример може послужити расправа дата у уџбенику, с обзиром на актуелност теме, о којој мишљење може имати сваки матерњи говорник српског језика. Анализом треба обухватити и лексички и синтаксички ниво, будући да је употреба термина, апстрактних израза и</p>	<p>– издваја из текста аргументе за и против одређене тезе, става;</p> <p>– заузима став на основу аргумената за и против одређене тезе;</p> <p>– уз помоћ наставника изводи закључак о сложенијем тексту;</p> <p>– самостално изводи закључак о сложенијем тексту и износи чињенице.</p>

			<p>номинализованих исказа у складу са жанровском припадношћу расправе.</p> <p>Ученицима се демонстрирају језици националних мањина у Републици Северној Македонији и од њих се захтева да размисле о називима припадника националних мањина који говоре тим језицима, као и о томе где су и када чули те језике, да ли познају неке од припадника тих националних мањина и да ли се ти језици изучавају у њиховој школи. Да ли се српски језик изучава у некој другој школи сем њихове? Где се још може говорити српским језиком? Сви ученици износе своје ставове шта мисле о томе.</p>	
3.	<p>– развија позитиван однос према дијалектима (свом и другима), као и потребу да усваја, негује и развија књижевни/стандардни језик;</p> <p>– усваја основне податке о пореклу и дијалекатској разуђености српског језика, чита и изговара екавске и (и)јекавске варијанте;</p> <p>– разликује дијалекте српског језика: призренско-тимочка дијалекатска област, косовско-ресавски дијалекат, шумадијско-војвођански дијалекат,</p>	<p>Дијалекти српскога језика:</p> <p>– препознавање дијалеката српскога језика (основни подаци и подела);</p> <p>– разликовање народног и књижевног српског језика.</p> <p>Појмови: народни језик, књижевни језик, дијалекти српскога језика, говор, екавски изговор, (и)јекавски изговор, призренско-тимочка дијалекатска област, косовско-ресавски дијалекат, шумадијско-војвођански дијалекат, зетско-рашки дијалекат, херцеговачко-крајишки дијалекат.</p>	<p>– Вежбања на часу:</p> <p>Ученици на изабраним дијалекатским текстовима уочавају разлике међу српским дијалектима и долазе до појмова <i>дијалекат</i> и <i>стандардни језик</i>.</p> <p>Наставник даје схематски приказ рефлекса „јата“ и објашњава како је дошло до тога да српски језик има две стандардне изговорне варијанте штокавског наречја, екавску и (и)јекавску.</p> <p>Представља се карта на којој је приказана распрострањеност изговорних варијанти штокавског наречја и ученици самостално уочавају на којим подручјима су дате варијанте заступљене.</p>	<p>– износи своје мишљење о дијалектима српског језика и њиховој употреби у свакодневной комуникацији;</p> <p>– износи своје мишљење о књижевном/стандардном језику и његовој употреби у свакодневной комуникацији;</p> <p>– уз помоћ наставника говори о пореклу и дијалекатској разуђености српског језика и чита наглас текстове на екавском и ијекавском изговору;</p>

	зетско-рашки дијалекат, херцеговачко-крајишки.		Знатан део говорних вежбања има за циљ изграђивање културе усменог изражавања. У низу својих задатака (правилност, лакоћа, јасност, једноставност, природност, прецизност, дикција) ове вежбе, у највећој могућој мери, треба да приближе учеников говор књижевном изговору. С обзиром на велико шаренило и веома приметну дијалекатску разноликост говора ученика, а често и наставника, говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава) треба да омогући ученику не само неговање правилне дикције него и убрзавање процеса приближавања књижевном изговору.	<p>– самостално говори о пореклу и дијалекатској разуђености српског језика и правилно наглас чита текстове на екавском и ијекавском изговору;</p> <p>– уз помоћ наставника разликује и познаје основну поделу дијалеката српског језика;</p> <p>– самостално разликује и набраја дијалекте српског језика и сврстава конкретан дијалекат у одређену дијалекатску групу.</p>
--	---	--	---	--

Реден број	Резултати од учење // Исходи учења	Содржини и поими // Садржаји и појмови	Активности и методи // Активности и методе	Стандарди за оценување на постигнувањата // Стандарди за оцењивање образовних постигнућа Ученикот/ученичката може да: //
// Редни број	Ученикот/ученичката ќе биде способен/а да: //			

	Ученик/ученица ће бити способан/способна да:			Ученик/ученица може да:
ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ				
ЈЕЗИК				
1.	<ul style="list-style-type: none"> – препознаје глаголске именице у реченици (или тексту); – препознаје синтаксичке функције глаголске именице; – изражава се економичније и прецизније помоћу именичког начина изражавања. 	<p>Глаголске именице и именичко изражавање:</p> <ul style="list-style-type: none"> – препознавање и употреба глаголских именица; – преимућства именичког начина изражавања. <p>Појмови: глаголска именица, глаголска основа, именичко изражавање, реченична кондензација.</p>	<p>– Вежбања:</p> <p>Ученици од датих глагола треба да саставе глаголске именице, а затим их употребе у реченици. Нпр.: трчати, певати, свирати, играти, смејати се, селити, победити.</p> <p>Ученици у датом тексту треба да подвуку глаголске именице и укажу на инфинитив глагола од кога су те именице добијене.</p> <p>Ученици у датим реченицама треба да покушају да од предиката саставе глаголску именицу или да целу реченицу преиначе помоћу именичког начина изражавања. Нпр.: <i>Очекивали су да авион полети: Очекивали су полетање авиона. Авион је полетео иако је била магла: <u>Авион је полетео упркос магли.</u></i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – препознаје глаголске именице у реченици (или тексту); – препознаје и самостално употребљава глаголске именице у реченици (или тексту); – уз помоћ наставника одређује синтаксичку функцију коју у реченици може вршити глаголска именица; – самостално одређује синтаксичку функцију коју у реченици врши глаголска именица; – уз помоћ наставника преиначава реченицу помоћу именичког начина изражавања; – самостално преиначава реченицу помоћу именичког начина изражавања.

2.	<p>– разликује глаголска времена аорист и имперфекат у српском стандардном језику;</p> <p>– препознаје предикате у аористу и имперфекту унутар реченице (или текста).</p>	<p>Аорист и имперфекат:</p> <p>– препознавање и употреба аориста и имперфекта у српском стандардном језику;</p> <p>– препознавање предиката у аористу и имперфекту.</p> <p>Појмови: глаголско време, аорист, имперфекат.</p>	<p>– Вежбања:</p> <p>Наставник ученицима даје текст у којем су употребљени лични глаголски облици у аористу и имперфекту. На почетку је потребно да ученици препознају свршене и несвршене глаголе, како би касније одредили који је лични глаголски облик у аористу, а који у имперфекту.</p> <p>На пример: ЗАПЕВАТИ – свршени глагол ПЕВАТИ – несвршени глагол ЗАПЕВАХ – аорист, 1. л. једине ПЕВАХ – имперфекат, 1. л. једине.</p> <p>Одреди инфинитив, лице и број следећих глагола:</p> <table border="1" data-bbox="1073 695 1612 938"> <thead> <tr> <th>глагол</th> <th>лице</th> <th>број</th> <th>инфинитив</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>остадох</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>рече</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>ухватише</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>пустише</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>одговори</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>поведосмо</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>У следећем тексту подвуци глаголе у облику аориста и имперфекта.</p> <p><i>Погледах око себе, а зимски дан већ увелико беше свануо. Кроз хладан ваздух почеше летети са свих страна пахуљице снега и падати на голо дрвеће чије се гране оштро и црно оцртаваху.</i></p>	глагол	лице	број	инфинитив	остадох				рече				ухватише				пустише				одговори				поведосмо				<p>– уз помоћ наставника препознаје и гради облике аориста и имперфекта у српском стандардном језику;</p> <p>– самостално препознаје и гради облике српског аориста и имперфекта и употребљава их у усменом или писменом изражавању;</p> <p>– уз помоћ наставника препознаје предикат у аористу или имперфекту унутар реченице (или текста);</p> <p>– самостално препознаје предикат у аористу или имперфекту унутар реченице (или текста).</p>
глагол	лице	број	инфинитив																													
остадох																																
рече																																
ухватише																																
пустише																																
одговори																																
поведосмо																																
3.	<p>– повезује граматичке категорије обрађене у претходном разреду с новим наставним садржајима;</p>	<p>Конгруенција:</p> <p>– исказивање реченичних чланова.</p>	<p>– Вежбања:</p> <p>Обнављање и систематизација већ стечених знања о појму синтагме и именичкој врсти синтагме; утврђивање и усвајање критеријума за типологију</p>	<p>– повезује знања о обрађеним садржајима из граматике стечена у претходним разредима;</p>																												

	<p>– усваја нова знања о синтагми и врстама синтагме;</p> <p>– препознаје и правилно користи синтагме у усменом или писменом изражавању и правилно гради реченице на српском стандардном језику.</p>	<p>Појмови: конгруенција, реченични члан, синтагма, реченица, род, број, падеж, лице, глаголско време, глаголски начин.</p>	<p>синтагматских конструкција; идентификација главног (управног) члана синтагме и зависног синтагматског члана; уочавање међусобних односа међу синтагматским конституентима (формалнограматички и семантички критеријум); уочавање односа између синтагме као синтаксичке јединице и реченице.</p> <p>Графичким приказом који се може изградити на самом часу, пожељно је илустровати синтагматске спојеве са именицом <i>реч</i> као главним конституентом. Зависне чланове ученици треба да наводе самостално, а затим саставе реченице у којима ће их употребити. На основу примера и сопственог предзнања ученици могу закључити да зависни члан синтагме испуњава потребу именица за новим, прецизнијим одређењима. Ученици се у раду могу користити уџбеником и то ће допринети њиховој сигурности у доношењу закључака и при анализи конкретних примера синтагми. У тој анализи је потребно да уоче како се у именичкој синтагми приликом одређивања именице, поред значењских односа, успостављају и граматички – конгруенција у роду, броју и падежу.</p>	<p>– стечена знања о садржајима из граматике (падежима, врстама речи, глаголским временима и начинима и др.) повезује са новим наставним садржајем из граматике (врстама синтагми, аористом, имперфектом, глаголском именицом и сл.);</p> <p>– препознаје синтагму у реченици и издваја њен главни конституент;</p> <p>– уз помоћ наставника користи синтагме у усменом или писменом изражавању и повезује све реченичне чланове формирајући граматички исправну комуникативну реченицу;</p> <p>– правилно и самостално користи синтагме у усменом или писменом изражавању и повезује све реченичне чланове формирајући граматички исправну комуникативну реченицу и/или везани текст.</p>
--	--	--	---	--

4.	<p>– препознаје и примењује сложenu реченицу у усменом и/или писменом изражавању;</p> <p>– препознаје врсте независнослужених реченица у српском стандардном језику;</p> <p>– препознаје врсте зависнослужених реченица у српском стандардном језику.</p>	<p>Сложена реченица:</p> <p>– препознавање и употреба сложених реченица у српском стандардном језику;</p> <p>– разликовање независнослужених и зависнослужених реченица у српском стандардном језику.</p> <p>Појмови: сложена реченица, независнослужене реченице, зависнослужене реченице, главна реченица, зависна реченица, предикатска реченица, везници, врсте независнослужених и зависнослужених реченица.</p>	<p>– Вежбања:</p> <p>На основу датих примера ученици уочавају главну и зависну реченицу у оквиру сложене реченичне структуре и дефинишу зависну реченицу.</p> <p>Нпр.: Купили смо сладолед, а) чим смо завршили с часовима. (КАДА?) б) који је био најслађи. (КОЈИ?) в) да бисмо се частили. (С КОЈИМ ЦИЉЕМ?)</p> <p>У наведеним реченицама ученици треба да подвуку зависне реченице: а) То је клуб где сви тренирамо. б) Наћи ћемо се где смо се договорили. в) Кад купим речет, уписаћу се на тенис.</p> <p>Ученици истакнуте речи и синтагме треба да замене реченицама.</p> <p>Сликали су према задатим пропозицијама. Сликали су онако како _____.</p> <p>Послали су радове на време. Послали су радове кад _____.</p> <p>Били су срећни због свог успеха. Били су срећни јер _____.</p>	<p>– препознаје сложену реченицу у тексту на српском стандардном језику;</p> <p>– употребљава сложену реченицу у усменом и/или писменом изражавању;</p> <p>– уз помоћ наставника препознаје и набраја врсте независнослужених реченица;</p> <p>– самостално препознаје врсту независнослужене реченице и даје (друге) примере таквих реченица;</p> <p>– уз помоћ наставника препознаје и набраја врсте зависнослужених реченица;</p> <p>– самостално препознаје врсту зависнослужене реченице и даје примере таквих реченица.</p>
5.	<p>– препознаје једнозначност и вишезначност речи у усменом и/или писменом изражавању;</p>	<p>Лексикологија:</p> <p>– препознавање и употреба хомонимије у српском стандардном језику;</p>	<p>– Вежбања:</p> <p>Наставник ученицима приказује примере полисемије и хомонимије помоћу лексема из једнојезичних речника. Ученици би</p>	<p>– уз помоћ наставника издваја вишезначне речи у реченици (или тексту) и објашњава секундарна значења тих речи;</p>

	<p>– препознаје основне лексичке односе: синонимију, антонимију, хомонимију, метонимију и полисемију;</p> <p>– користи се једнојезичним и двојезичним речницима.</p>	<p>– препознавање и употреба метонимије у српском стандардном језику;</p> <p>– препознавање и употреба полисемије у српском стандардном језику.</p> <p>Појмови: лексикологија, лексема, синонимија, антонимија, хомонимија, метонимија, полисемија.</p>	<p>требало на основу тога (и) сами да пронађу по неколико лексема које илуструју ову појаву.</p> <p>На типичним примерима, ученици треба да препознају коју појаву илуструју истакнуте речи.</p> <p>Нпр.: Обитељ је основна друштвена јединица заснована на заједничком животу ужег круга крвних сродника, у којој се сједињују биолошко-репродуктивне, економске и одгојне функције.</p> <p>У мојој породици увек се нешто ради и гунђа, спрема и чисти, свађа и мири, али зато никада није досадно.</p> <p>На изабраним примерима наставник с ученицима увежбава и објашњава једнозначне и вишезначне речи, а у оквиру вишезначних речи примарна и секундарна значења. Једноставним графичким приказом на табли ће представити основну поделу речи према структури значења. Ученици ће исписати примере једнозначних и вишезначних речи из анализираних реченица. На основу минималне компоненцијалне анализе ученици треба да уоче основне механизме (асоцијација и аналогија) који могу бити индуктори секундарних семантичких реализација. Неопходно је, такође, да се тумачења прате илустрацијама којима ће се одређене асоцијације учинити видљивим.</p>	<p>– самостално издваја вишезначне речи у реченици (или тексту) и објашњава секундарна значења тих речи;</p> <p>– уз помоћ наставника описује основне одлике синонимије, антонимије, хомонимије, метонимије и полисемије и издваја примере који илуструју ове лексичке односе;</p> <p>– самостално описује основне одлике синонимије, антонимије, хомонимије, метонимије и полисемије и издваја примере који илуструју ове лексичке односе;</p> <p>– описује значај једнојезичних и двојезичних речника у настави језика;</p> <p>– набраја једнојезичне и двојезичне речнике српскога језика и користи се њима у настави српског језика.</p>
--	--	--	--	--

<p>6.</p>	<p>– препознаје и пише скраћенице у складу са српском стандарднојезичком нормом;</p> <p>– транскрибује речи на српски стандардни језик (на ћирилици и латиници) из различитих језика, пре свега македонског, али и енглеског, немачког, француског, руског или неког другог језика који изучава у својој школи.</p>	<p>Писање скраћеница и прилагођено писање:</p> <p>– усвајање писања скраћеница у српском стандардном језику;</p> <p>– увежбавање прилагођеног писања на српском стандардном језику.</p> <p>Појмови: скраћеница, прилагођено писање, транскрипција.</p>	<p>– Вежбања:</p> <p>Наставник на табли исписује најфреквентније скраћенице у српском језику, ученици треба да претпоставе на које се речи те скраћенице односе. Следећи задатак може бити да ученици у реченицама употребе скраћенице или да их на основу конкретног текста пронађу.</p> <p>Наставник објашњава ученицима шта је прилагођено писање и како је оно у српском језику применљиво и у ћирилици и у латиници. Затим од њих тражи да самостално пронађу и подвуку речи које осликавају прилагођено писање.</p> <p>Нпр.: Мелбурн на Флориди је место где је рођен Џејмс Даглас Морисон. Melburn na Floridi je mesto gde je rođen Džeјms Daglas Morison.</p>	<p>– уз помоћ наставника чита и пише скраћенице у складу са српском стандарднојезичком нормом;</p> <p>– самостално чита и пише скраћенице у складу са српском стандарднојезичком нормом;</p> <p>– транскрибује речи са македонског на српски језик користећи ћирилицу;</p> <p>– транскрибује речи са македонског или неког другог језика који изучава у школи на српску ћирилицу и латиницу.</p>
<p>7.</p>	<p>– чита и тумачи сложеније нелинеарне елементе текста: вишеструке легенде, табеле, дијаграме и графиконе.</p>	<p>Нелинеарни елементи текста:</p> <p>– читање и разумевање нелинеарних елемената текста на српском стандардном језику (легенде, табеле, графикони, дијаграми).</p> <p>Појмови: читање, нелинерани елементи, легенда, табела, графикон, дијаграм.</p>	<p>– Вежбања:</p> <p>На основу географске карте на којој је нацртан план екскурзије, ученици пишу опис планираног путовања, уносећи редослед посећивања места и укључујући културно-историјске знаменитости за које им је речено да ће их посетити или кратке биографије писаца/уметника који су у тим крајевима живели, радили, кроз њих пролазили.</p> <p>На основу читања распореда културних манифестација које се за тај месец предвиђају у месту из којег је ученик или у неком другом месту (у главном граду</p>	<p>– препознаје и набраја примере нелинеарних текстова (легенде, табеле, дијаграми и графикони);</p> <p>– правилно чита и тумачи сложеније нелинеарне елементе текста на српском стандардном језику (легенде, табеле, графикони, дијаграми).</p>

			<p>ова обавештења могу се добити у брошури <i>Водич кроз Београд</i>), праве се табеле у које се уносе подаци о манифестацијама којима ће присуствовати тог месеца (са назначеним временом догађаја).</p> <p>Ученици се могу учити и читању различитих графикона, везаних за истраживања спроведена у њиховом разреду (у договору са психологом и педагогом), а која се могу односити на испитивање њихових широк интересовања, успеха из школских предмета, способности да комуницирају са другим људима – родбином, наставницима, својим вршњацима.</p>	
КЊИЖЕВНОСТ				
1.	<p>– препознаје и изражајно чита лирско-епске врсте (поему, баладу и романсу) на српском језику и препознаје основне мотиве;</p> <p>– препознаје стилске фигуре у лирско-епској песни на српском језику;</p> <p>– тумачи и вреднује лирско-епске песме;</p> <p>– доводи у везу нужност примене вантекстовних гледишта са ваљаним и</p>	<p>Лирско-епске врсте:</p> <p>– тумачење и вредновање текстова лирских песама на српском језику;</p> <p>– тумачење и вредновање текстова поеме, баладе и романсе на српском језику.</p> <p>Појмови: лирско-епске песме, поема, балада, романса, основни мотив, песничка слика, иронија, алегорија</p> <p>Примери:</p> <p>„Хасанагиница“ – народна балада</p>	<p>– Вежбања за изражајно читање, тумачење и вредновање лирско-епске песме на српском језику с постепеним усвајањем основних елемената песме: мотива, песничке слике, композиције, садржаја, поруке, стилских изражајних средстава.</p> <p>Наставник повремено користи аудио или видео-материјал с интерпретацијом песама.</p> <p>– Вежбања за изражајно читање лирске песме и провера степена разумевања прочитаног садржаја.</p> <p>– Води се добро осмишљени разговор у вези са саопштавањем утисака о прочитаној песни и догађају који је у њој описан.</p>	<p>– чита лирско-епске песме на српском језику неправилном интонацијом и препознаје основне мотиве;</p> <p>– споро чита лирско-епске песме на српском језику одговарајућом интонацијом и препознаје основне мотиве;</p> <p>– течно чита лирско-епске песме на српском језику одговарајућом интонацијом и препознаје основне мотиве;</p>

	<p>поузданим тумачењем књижевног дела.</p>	<p>Баладе и романсе (избор)</p> <p>„Туга и опомена“ – Бранко Радичевић (одломак)</p> <p>„Santa Maria della Salute“ – Лаза Костић</p> <p>„Над Београдом“ – Војислав Илић</p>	<p>– Вежбања за мотивисање ученика да откривају и описују мотив и основну поруку, композицију, садржај, стилска изражајна средства;</p> <p>– Одређивање врсте лирско-епске песме путем пажљиво вођене дискусије.</p>	<p>– уз помоћ наставника тумачи и вреднује лирско-епске песме (поеме, баладе и романсе);</p> <p>– самостално тумачи и вреднује лирско-епске песме (поеме, баладе и романсе);</p> <p>– препознаје стилске фигуре у лирско-епској песми (иронију, инверзију, алегорију, оксиморон и синестезију);</p> <p>– препознаје и описује стилске фигуре (иронију, инверзију, алегорију, оксиморон и синестезију) и одређује њихову функцију у лирско-епској песми;</p> <p>– уз помоћ наставника издваја примере стилских фигура (иронија, инверзија, алегорија, оксиморон и синестезија);</p> <p>– самостално издваја примере стилских фигура (иронија, инверзија, алегорија, оксиморон и синестезија) приликом анализе лирско-епске песме;</p>
--	--	---	--	--

				<p>– тумачи и вреднује народне и ауторске лирске песме, доводећи у везу нужност примене вантекстовних гледишта.</p>
2.	<p>– изражајно чита текстове романа на српском језику;</p> <p>– тумачи и вреднује садржај романа на српском језику;</p> <p>– тумачи и вреднује есеј на српском језику;</p> <p>– тумачи и вреднује мемоаре на српском језику;</p> <p>– доводи у везу нужност примене вантекстовних гледишта са ваљаним и поузданим тумачењем књижевног дела.</p>	<p>Епика:</p> <p>– тумачење и вредновање примера текстова романа и његових одлика на српском језику;</p> <p>– препознавање, тумачење и вредновање есеја и његових одлика на српском језику;</p> <p>– препознавање, тумачење и вредновање мемоара и њихових одлика на српском језику.</p> <p>Појмови: роман, врсте романа, есеј, мемоари, наратор, хронолошко и ретроспективно приповедање.</p> <p>Примери:</p> <p>„Вир светова“ – Мина Тодоровић (фантастични роман)</p> <p>„Један погрешан корак“ – Марко Поповић (криминалистички роман)</p>	<p>– Вежбања за читање, доживљавање, тумачење и вредновање романа и вођење разговора о облику и садржају прочитаног романа или одломка романа на српском језику.</p> <p>– Вежбања за читање, доживљавање, тумачење и вредновање есеја и вођење разговора о облику и садржају прочитаног есеја на српском језику.</p> <p>– Вежбања за препознавање ликова и њихових особина: учовање и описивање јунака радње, груписање ликова у односу на главног јунака (помоћници и противници).</p> <p>– Вежбања за препознавање тумачење и вредновање мемоара и њихових одлика на српском језику.</p>	<p>– споро чита роман, есеј и мемоаре одговарајућом интонацијом;</p> <p>– течно чита роман. есеј и мемоаре одговарајућом интонацијом;</p> <p>– уз помоћ наставника тумачи и вреднује садржај романа на српском језику;</p> <p>– самостално тумачи и вреднује садржај романа на српском језику, доводећи у везу нужност примене вантекстовних гледишта са поузданим и ваљаним тумачењем књижевног дела;</p> <p>– уз помоћ наставника тумачи и вреднује есеј на српском језику;</p> <p>– самостално тумачи и вреднује есеј на српском стандардном језику, доводећи у везу нужност примене вантекстовних гледишта са поузданим и</p>

		<p>„Дете на степеницама“ – Бранислав Бјелица (социјални роман)</p> <p>„Од звезда до људског тела“ – Јован Христић, Изабрани есеји</p> <p>„Мемоари“ – Прота Матеја Ненадовић</p>		<p>ваљаним тумачењем књижевног дела;</p> <p>– примењује стечена знања о есеју приликом писања есеја;</p> <p>– уз помоћ наставника тумачи и вреднује мемоаре на српском језику;</p> <p>– самостално тумачи и вреднује мемоаре на српском језику, доводећи у везу нужност примене вантекстовних гледишта са поузданим и ваљаним тумачењем књижевног дела.</p>
3.	<p>– изражајно чита драму на српском језику;</p> <p>– описује садржај драме на српском језику.</p>	<p>Драма:</p> <p>– тумачење и вредновање драмских текстова на српском језику.</p> <p>Појмови: драмске врсте, комедија, трагедија, монодрама, радио драма, телевизијска драма, етапе драмске радње, драмски дијалог, драмски ликови и драмска улога, антагонисти, протагонисти, драмска радња, чин, хумор.</p> <p>Примери:</p>	<p>– Вежбања за усвајање и препознавање драмских елемената с примерима драмског текста на српском језику.</p> <p>– Вежбања за читање драмског текста с поделом улога.</p> <p>– Интерпретација драмске ситуације с поделом улога у учионици.</p> <p>– Драматизација књижевног дела. Ученици треба да осмисле и напишу дијалоге којих нема у причи и припреме драмску сцену на основу прочитане приче.</p> <p>– Посета дечијем позоришту.</p> <p>Алтернативно:</p>	<p>– споро чита драмски текст одговарајућом интонацијом;</p> <p>– течно чита драмски текст одговарајућом интонацијом;</p> <p>– уз помоћ наставника описује садржај драме на стандардном српском језику, препознаје драмске врсте (комедију, трагедију, трагикомедију, монодраму, радио драму, телевизијску драму), драмску радњу, етапе драмске радње, драмске ликове</p>

		<p>„Балкански шпијун“ – Душан Ковачевић (комедија)</p> <p>„Велика драма“ – Синиша Ковачевић (трагедија)</p> <p>„Ожалошћена породица“ – Бранислав Нушић (трагикомедија)</p>	<p>Приређивање позоришне представе на српском стандардном језику у учионици или приказивање одговарајуће позоришне представе на видео-биму.</p>	<p>(антагонисте и протагонисте), спољне графичке одлике драмског текста;</p> <p>– препознаје драмске врсте (комедију, трагедију, трагикомедију, монодраму, радио драму, телевизијску драму), драмску радњу, етапе драмске радње, драмске ликове (антагонисте и протагонисте), спољне графичке одлике драмског текста.</p>
--	--	--	---	---

Реден број	Резултати од учење // Исходи учења	Содржини и поими // Садржаји и појмови	Активности и методи // Активности и методе	Стандарди за оценување на постигнувањата // Стандарди за оцењивање образовних постигнућа
//	Ученикот/ученичката ќе биде способен/а да:			Ученикот/ученичката може да:
Редни број	// Ученик/ученица ће бити способен/способна да:			// Ученик/ученица може да:
КУЛТУРА СРБА				

<p>1.</p>	<p>– објашњава значај књижевног/стандардног језика за живот заједнице и лични развој;</p> <p>– износи основне податке о развоју/историји књижевног језика код Срба;</p> <p>– разликује појмове српски народни језик и српски књижевни језик.</p>	<p>Историја српског књижевног језика (Вук Стефановић Караџић):</p> <p>– разумевање историје српског књижевног језика, његовог порекла и развоја.</p> <p>Појмови: српски народни језик, прасловенски језик, народни говор, дијалекат, српски књижевни језик, историја српског књижевног језика, старословенски језик, српкословенски језик, рускословенски језик, славеносрпски језик, Сава Мркаљ, Вук Стефановић Караџић, језичка реформа.</p> <p>Примери:</p> <p>„Кратка историја српског књижевног језика“, Београд 2010 – Александар Милановић</p> <p>„Бачки језички приручник“, Београд 2014 – Јелена Журић</p> <p>„Српски народ и његов језик“, Београд 1986 – Павле Ивић</p>	<p>– Наставник на почетку часа подсећа ученике на наставну јединицу о животу и делу Доситеја Обрадовића и првим идејама о писању на српском народном језику, затим упознаје ученике с животом и делом Вука Стефановића Караџића путем читања или препричавања прича обраћајући пажњу на значај Вука Стеф. Караџића за српску културу и историју.</p> <p>– Вежбања на часу:</p> <p>Ученици самостално из уџбеника читају текст о Сави Мркаљу и уочавају које је идеје од Мркаља преузео Вук Караџић.</p> <p>Ученицима треба показати <i>Вуков Рјечник</i> (1818) и указати на његов значај за нормирање српског језика. Читају се и коментаришу изабране одреднице из <i>Рјечника</i> и упоређују са истим одредницама у <i>Речнику српског књижевног језика</i> Матице српске, (2007). Још једном треба истаћи најзначајније године у Вуковом раду и дела која су тада штампана (1814, 1818, 1847).</p> <p>Организовање квиза о животу и делу Вука Стефановића Караџића (Вукова биографија; рад на сакупљању народних умотворина; рад на реформи језика и правописа; оригинално стваралаштво; Вук као књижевни критичар и полемичар; преводачки</p>	<p>– говори о животу и делу Вука Стеф. Караџића и његовом значају за реформу српског књижевног језика (Вукова језичка реформа);</p> <p>– објашњава значај Вука Стеф. Караџића за српски језик, културу и историју;</p> <p>– наводи у чему се састојала Вукова реформа (рад на језику и правопису), наводи најзначајнија дела (<i>Писменицу</i>, <i>Пјеснарицу</i>, <i>Рјечник</i>, превод <i>Новог завјета</i>), као и имена Вукових сарадника и противника;</p> <p>– образлаже зашто је Вукова реформа имала присталице и противнике;</p> <p>– говори о чињеницама, занимљивостима, анегдотама и др. из живота и дела Вука Стеф. Караџића.</p>
-----------	--	---	---	---

			<p>рад; Вукове присталице и противници; занимљивости из приватног живота итд.).</p> <p>– Израда пројекта:</p> <p>Предлог активности односи се на групни рад ученика. Ученици треба да осмисле пројекат на којем ће представити своја знања о Вуку Стеф. Карацићу. Веома је важно да сваки ученик на часу изнесе макар по једну информацију/чињеницу/занимљивост из живота и дела Вука Стеф. Карацића. У зависности од услова и жеље радне групе, задатак може бити реализован на паноу, плакату, у виду презентације и др. На крају, свој урађени задатак ученици треба да представе и другим ученицима, наставницима и/или родитељима.</p>	
--	--	--	---	--

2.	<p>– упознаје се са значајнијим српским спортистима, српским спортским клубовима и њиховим достигнућима.</p>	<p>Српски спорт:</p> <p>– стицање знања о значајнијим српским спортистима, спортским клубовима и њиховим достигнућима: српски атлетичари и атлетичарке, српски фудбалери, српски кошаркаши и кошаркашице, српски ватерполисти, српски рукометаши и рукометашице, српски одбојкаши и одбојкашице, српски тенисери (Новак Ђоковић, Јелена Јанковић, Ана Ивановић), српски пливачи и веслачи, српски спортисти у борилачким вештинама и др.</p> <p>Појмови: Срби, српски спортисти, српски спортски клубови, спортски успеси, култура, историја.</p>	<p>– Наставник упознаје ученике са значајнијим српским спортистима и клубовима и њиховим достигнућима.</p> <p>– Активности ученика су: упознавање са најзначајнијим српским спортистима. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, ствараоци и извођачи.</p> <p>– Ученици могу написати реферат или израдити пројекат или презентацију о свом српском спортском узору: спортисти и/или спортисткињи или омиљеном спортском клубу, омиљеном спорту у Србији и сл.</p>	<p>– говори о историјату чувених српских спортиста и српских спортских клубова, посебно о њиховим најзначајнијим достигнућима;</p> <p>– говори о чињеницама, занимљивостима, анегдотама и др. из спортског живота чувених српских спортиста и српских спортских клубова.</p>
3.	<p>– упознаје се са историјом српског филма, посебно са савременим српским филмом, сценаристима, редитељима, глумцима и глумицама;</p> <p>– упознаје се са историјом српског позоришта; посебно са савременим српским позориштем, позоришним представама, редитељима, глумцима, глумицама.</p> <p>– наводи значајније српске филмове, позоришне</p>	<p>Српски филм и позориште:</p> <p>– уводи појмове филм и позориште, представља их и говори о њима као о посебним уметничким жанровима;</p> <p>– стицање знања о значајнијим српским филмовима и позоришним представама.</p> <p>Појмови: српски филм, биоскоп, српско позориште, позоришне представе, глумци, сценаристи, драмски писци, редитељи, улога, сценографија, костимографија, филмска и позоришна музика, култура, историја.</p>	<p>– Вежбања на часу: Гледање одломака из више филмова, на пример: <i>Ко то тамо пева</i>, <i>Зона Замфирова</i>, <i>Пон Ђура и пон Спира</i>, <i>Монтевидео</i>, <i>Бог те видео</i> итд.</p> <p>– Израда пројекта:</p> <p>Разговор о филму, обликовање плаката за одабрани филм.</p> <p>Ова вежбања и пројекат могу се односити и на позоришне представе, као и на телевизијске драме и телевизијске серије.</p>	<p>– издваја примере значајнијих српских филмова, српских позоришних представа, сценариста, драмских писаца, редитеља, глумаца и глумица итд.</p> <p>– изражава властити став о значајнијим српским филмовима и српским позоришним представама, као и о животу и раду српских сценариста, редитеља, драмских писаца, глумаца и глумица итд.</p>

	представе, сценаристе, драмске писце, редитеље, глумце, глумице итд.		<p>– препричава садржај и износи свој утисак о одгледаном филму или позоришној представи;</p> <p>– пореди одгледани филм и позоришну представу који су снимљени/режирани према истом сценарију (драми, роману итд.).</p>
--	--	--	--

ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Планирањето на наставата на изборниот предмет Јазик и култура на Србите треба да биде во координација со Наставниот план и програма за овој предмет и да ги опфаќа предвидените содржини од сите тематски подрачја/компоненти (Слушање и говорење, Читање и пишување и Култура на Србите). При одредувањето на бројот на часовите за овој наставен предмет треба да се имаат предвид и работните услови во училиштето во коешто ќе се изведува наставата по овој предмет. Исто така треба да се имаат предвид и потребите и можностите на ученикот, односно групата ученици. При планирањето на наставата секогаш треба да се почитува одредениот/препорачаниот временски рок за реализација на содржините, како и нивото на постигнувањата.

Сите содржини на оваа програма се меѓусебно поврзани, на тој начин се нуди можност за комбинирање на содржините при нивната реализација. **Одредувањето и формулирањето на наставните содржини преку лингвистички и теорискокнижевни термини исклучително му е наменето на наставникот, додека пак, на ова рамниште од учењето на српскиот стандарден јазик, книжевност и култура учениците би требало да ги запознаваат тие содржини на ниво на препознавање и опишување, но не и да ги дефинираат.**

Тематската целина Слушање и говорење предвидува учениците да се стекнат со компетенции за прераскажување, раскажување и опишување. Наставникот треба добро да ги подготви учениците, пред сè, да ги разликуваат наведените форми на јазичното изразување, а потоа и најмногу внимание да му посвети на опишувањето како најсложена форма јазично изразување на ова ниво од учењето и да ги навикнува учениците да го локализираат она што го опишуваат, да воочуваат и да разликуваат. Се препорачува и увежбување како на усната, така и на писмената дескрипција преку пишување есеи, бидејќи на тој начин се усвојуваат трајни вештини на опишувањето во комуницирањето.

Подрачјето Читање и пишување опфаќа содржини од областа на српскиот јазик и книжевност. Една од најважните цели на ова подрачје е учениците да се оспособат колку што е можно повеќе правилно да се изразуваат на српски стандарден јазик, па се препорачува да се посветат повеќе часови на писменото изразување. Преку содржините на потподрачјето Јазик учениците треба да ги прошират своите знаења за видовите зборови и нивните категории (именки, придавки, заменки, глаголи, односно род, број, лице, начин, падеж), за простата реченица (подмет, прирок, директен предмет и индиректен предмет, прилошки определби) и за употребата на правописната норма на српскиот стандарден јазик, како и практично да ги применуваат усвоените знаења. Во Програмата се вклучени и содржини во однос на

јазично творење, поточно пишување нелинеарни текстови. Видовите зборови на ова ниво и граматичките правила би требало да се претставени на часовите само преку типични примери и во рамките на препорачаните заокружени тематски целини за проширување на лексичкиот фонд на ученикот. Така, на пример, не треба да се инсистира ученикот да владее со термините – деклинација, конјугација и сл. – туку да ги препознае по основните карактеристики и да ги употребува. Втора важна цел е учење на изразното читање преку препорачаните содржини од потподрачјето Книжевност. Таа цел се постигнува преку постепено зголемување на барањата и прилагоден избор соодветни текстови од српската книжевност. Како подготовка за изразното читање, наставникот треба со учениците добро да го протолкува избраниот текст, бидејќи изразното читање по правило се учење на претходно обработен и добро разбран текст. Исто така, содржините од тематската целина Читање и пишување може да се комбинираат (епска песна со аорист и имперфекат; драма со лексикологија и сл.), но содржините од ова подрачје може да се комбинираат и со содржините од другите тематски подрачја (на пр. Читање и пишување, содржина: Лексикологија со Култура на Србите, содржина: Филм и театар).

Тематската целина Култура на Србите има за цел учениците да се запознаат со различни сегменти од српската култура: со историјата, народната традиција и уметноста. Затоа, би требало наставникот добро да се подготви за презентацијата на овие содржини за да учениците се здобијат со колку што е можно повеќе знаења и да можат тие знаења да ги поврзуваат и со содржините од другите наставни предмети. Покрај добрата подготовка, за овие часови исто така се препорачува наставникот да подготви колку што е можно повеќе активности, односно учениците се запознаваат со овие содржини преку интерактивна практична настава, на пр. по пат на изработка проекти, драмски изведби, натпревари, квизови и др.

Преку примерите задачи во колоната Активности и методи се формулирани барањата во поглед на обемот на програмскиот материјал кој учениците би требало да го совладаат, а потоа, соодветно се дефинирани и критериумите за оценување на постигнувањата. При формулацијата на прашањата, барањата и задачите треба да се има предвид и тоа дека со нив се одредени и основни и повисоки нивоа знаења (анализа, синтеза, генерализација и примена).

Наставата мора да биде поставена на таков начин што на секој ученик ќе му се овозможи **повеќе време за усно (и за писмено) изразување** за да се подобри учениковата говорна компетенција, а со цел подобро да го зборува српскиот стандарден јазик. Многу е важно да се почитува и индивидуалната работа, затоа што нивото/степенот на знаењето на јазикот е различно меѓу учениците во едно одделение. Наставникот треба максимално да го мотивира ученикот, притоа користејќи се со соодветни печатени наставни средства, аудио и видео материјали, карти, фотографии, слики, илустрации, апликации, презентации и други наставни средства и помагала.

ПРЕПОРАКИ ЗА ГОДИШЕН ФОНД ЧАСОВИ: 72 часа годишно, два часа седмично.

Слушање и говорење – 12 часа; Читање и пишување – 52 часа (Јазик – 28 и Книжевност – 24); Култура на Србите – 8 часа.

НАСТАВНИ СРЕДСТВА:

- вежбанка или учебник наменет за предметот Јазик и култура на Србите;
- речници и енциклопедии;
- интернет и образовен софтвер;
- списанија за деца;
- аудио и видео материјали;
- други извори за учење (споменици на културата, музеи, домови на културата, библиотеки, кина, театари, национални паркови и др.)

ДИДАКТИЧКЕ ПРЕПОРУКЕ

Планирање наставе изборног предмета Језик и култура Срба треба ускладити с датим Наставним планом и програмом: њиме би у потпуности требало да буду обухваћени предвиђени садржаји свих тематских целина / подручја (Слушање и говорење, Читање и писање, Култура Срба). Приликом одређивања броја часова којим се изражава обим предмета Језик и култура Срба неопходно је имати у виду радне услове у школи у којој ће се изводити настава овог предмета, као и образовне потребе и могућности ученика, односно одељења или групе ученика. У планирању наставе треба се руководити и поштовањем препоручених рокова за реализацију садржаја и имати у виду предложене нивое постигнућа.

Сви садржаји овог програма међусобно су тематски повезани, чиме је понуђена и могућност њиховог комбиновања у извођењу наставе. **Употребљени лингвистички и књижевнотеоријски термини у исказивању и формулисању наставних садржаја намењени су искључиво наставнику, док ученици, на овом степену учења српског стандардног језика, књижевности и културе, појмове из датих садржаја треба да упознају на нивоу препознавања и описивања, а не и да их дефинишу.**

Тематска целина Слушање и говорење предвиђа да ученици овладају компетенцијама за препричавање, причање и описивање. Улога наставника је да добро припреми ученике да пре свега разликују наведене облике језичког изражавања, а затим највише пажње посвети описивању, као најсложенијем облику изражавања на овом нивоу учења, и навикавању ученика на локализовање онога што описују, уочавају и издвајају. Препоручује се и увежбавање усмене и писмене дескрипције кроз израду есеја, јер се на тај начин усвајају трајне вештине описивања у комуницирању.

Тематска целина Читање и писање обухвата садржаје из области српског језика и књижевности. Један од најважнијих циљева ове области јесте оспособљавање ученика да се што више изражавају ваљано на српском стандардном језику, те се препоручује да више часова буде посвећено писменом изражавању. Кроз садржаје ужег подручја Језик ученици треба да прошире своја знања о врстама речи и њиховим категоријама (именице, придеви, заменице, глаголи, тј. род, број, лице, начин, падеж), сложеној реченици (зависносложене и независносложене реченице) и употреби интерпункцијских знакова у складу с правописном нормом српског стандардног језика, као и да практично примене усвојена знања. Програмом су обухваћени и садржаји везани за језичко стварање, односно писање нелинеарних текстова. Врсте речи на овом нивоу, као и граматичка правила, требало би обрађивати само на типичним примерима и у оквиру препоручених оквирних тематских области за проширивање лексичког фонда ученика. Тако, на пример, не треба insistирати да ученик влада терминима деклинација, конјугација и др., већ да их препознаје по основним особинама и употребљава. Други важан циљ јесте увежбавање изражајног читања кроз препоручене садржаје ужег подручја Књижевност. Тај циљ се постиже кроз постепено повећавање захтева и прилагођен одабир текстова из српске књижевности. Као припрему за изражајно читање, наставник с ученицима треба да добро протумачи одабрани текст, јер се изражајно читање по правилу увежбава на претходно обрађеном и добро схваћеном тексту. Такође, садржаји тематске целина Читање и писање могу се комбиновати (епска песма и аорист и имперфекат; драма и лексикологија и сл.), али се садржаји ове целине могу комбиновати и са садржајима других тематских целина (нпр. Читање и писање, садржај: Лексикологија са Културом Срба, садржај: Српски филм и позориште).

Тематска целина Култура Срба има за циљ упознавање ученика са различитим сегментима српске културе: историјом, народном традицијом и уметношћу. Стога би наставник требало да буде добор припремљен за презентацију поменутих садржаја, како би ученици стекли што више знања, која би касније могли повезивати са садржајима других наставних предмета. Осим добре припреме, за ове часове

се препоручује да наставник предвиди што више активности, односно да се ученици упознају с поменутиим садржајима кроз интерактивну практичну наставу, нпр. путем израде пројеката драмских изведби, такмичења, квизова и др.

Кроз примере задатака у колони Активности и методе формулисани су захтеви у погледу обима програмске материје којом би ученици требало да овладају, а сходно томе дефинисани су и критеријуми оцењивања образовних постигнућа. У формулацији питања, захтева и задатака треба имати у виду и то да се њима одређују и основни и виши нивои знања (анализа, синтеза, генерализација и примена).

Настава мора бити заснована на могућности да сваки ученик добије више времена за увежбавање **усменог (и писменог) изражавања**, што би требало да побољша ученикову говорну компетенцију, тј. његово ваљано овладавање српским стандарднојезичким системом. Веома је важан одговарајући приступ индивидуалном раду, јер међу ученицима у одељењу постоје изразите разлике у степену овладавања српским језиком. Наставник мора уложити више труда како би и у ученику који слабије познаје српски стандардни језик помогао у превазилажењу грешака насталих, на пример, језичком интерференцијом и др. Наставник треба максимално да мотивише ученика за рад, користећи се одговарајућим штампаним наставним средствима, аудио и видео-материјалом, картама, фотографијама, сликама, илустрацијама, апликацијама, презентацијама и другим наставним средствима и помагалима.

ПРЕПОРУКЕ ЗА ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА: 72 часа годишње, два часа недељно.

Слушање и говорење – 12 часова; Читање и писање – 52 часа (Језик – 28 и Књижевност – 24); Култура Срба – 8 часова.

НАСТАВНА СРЕДСТВА:

- вежбанка или уџбеник намењен предмету Језик и култура Срба;
- речници и енциклопедије;
- интернет и образовни софтвер;
- часописи за децу;
- аудио и видео-материјали;
- други извори за учење (споменици културе, музеји, домови културе, библиотеке, биоскопи, позоришта, национални паркови и др.).

Оценување на постигнувањата на учениците

Дијагностичко оценување (на почетокот на училишната година, за наставникот да ја провери и оцени состојбата во училишната и потребите за работата со учениците, со цел квалитетно планирање и реализација на наставните активности);

Формативно оценување (податоци за постигнувањата на ученикот во сите развојни аспекти во форма на ученичко портфолио);

Микросумативно оценување (оценување на полугодие, а врз основа на формативното оценување);

Сумативно оценување (врз основа на сите претходни оценувања и собрани информации за работата на ученикот за време на целата учебна година во рамките на сите програмски подрачја).

Оцењивање образовних постигнућа ученика

Дијагностичко оцењивање (на почетку школске године, да би наставник проверио и оценио стање у

	<p>учионици и потребе рада с ученицима ради квалитетног планирања и реализације наставних активности); Формативно оцењивање (подаци о учениковим постигнућима у свим развојним аспектима у облику ученичког портфолија); Микросумативно оцењивање (полугодишње оцењивање на основу формативног оцењивања); Сумативно оцењивање (на основу свих претходних оцењивања и прикупљених информација о учениковом раду током целе школске године у склопу свих програмских подручја).</p>
<p>Користена литература и извори</p> <p>Коришћена литература и извори</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ненад Вујадиновић, <i>Српскиот јазик како наставен предмет во основните училишта во Република Македонија</i>, докторска дисертација, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 2007. 2. Јован Деретић, <i>Историја српске књижевности</i>, Sezam Book, Београд, 2013. 3. Јован Деретић, <i>Културна историја Срба</i>, Evro Book, Београд, 2018. 4. Павле Ивић, <i>Српски дијалекти и њихова класификација</i>, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад – Сремски Карловци, 2009. 5. Павле Илић, <i>Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси. Методика наставе</i>, Змај, Нови Сад, 2001. 6. Бранко Јовановић (ур.), <i>Улога образовања и васпитања у развијању хуманистичких, интеркултуралних и националних вредности</i>, Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2014. 7. Јелица Јокановић-Михајлов, Весна Ломпар, <i>Говоримо српски</i>, Уџбеник српског језика за странце, МСЦ, Београд, 2015. 8. Киро Камберски и др. (ур.), <i>Наставникот и квалитетот на образованието</i>, Зборник на трудови од научна расправа, Дом на просветните работници на Македонија, Скопје, 2007. 9. Весна Крајишник, Душанка Звекић-Душановић, <i>Општи стандарди постигнућа за предмет српски језик као нематерњи језик за крај првог и другог циклуса обавезног образовања, општег средњег образовања и основног образовања одраслих</i>, Приручник за наставнике, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2017. 10. Весна Ломпар, <i>Српски с лакоћом</i>, Приручник за предаваче српског језика као страног, МСЦ, Београд, 2017. 11. Јелена Михајловић, <i>Проблемски приступ настави граматике у основној школи</i>, Филозофски факултет, Косовска Митровица, 2019. 12. Зона Мркаљ(а), <i>Планирање у настави</i>, Српски језик и књижевност у старијим разредима основне школе, Klett, Београд, 2012. 13. Зона Мркаљ, <i>Методичка слагалица</i>, Приручник за наставнике, Српски језик и књижевност у осмом разреду основне школе, Klett, Београд, 2016. 14. Милија Николић, <i>Методика наставе српског језика и књижевности</i>, Завод за уџбенике, Београд, 2010.

	<p>15. <i>Правилник о остваривању образовно-васпитног рада у иностранству</i>, Службени гласник РС, бр. 28/2018 од 12. 4. 2018. године.</p> <p>16. Марија Ранђеловић, <i>Педагошко мишљење и методолошка култура наставника и васпитача</i>, Институт за економију и право, Београд, 2014.</p> <p>17. <i>Rečnik književnih termina</i>, Institut za književnost i umetnost u Beogradu – Nolit, Beograd, 1985.</p> <p>18. Станислав Станковић, Проматрања балканскословенских прелазних ареала (Из наставе дијалектологије српскога језика), у: Драгана Спасић (ур.), <i>Нови аспекти у настави језика</i>, Косовска Митровица: Универзитет у Приштини, Филозофски факултет, Катедра за енглески језик и књижевност, 2006, 141–152.</p> <p>19. Јудит Холенвегер, Едина Кромпак, <i>Прирачник за наставници. Активности за поддршка на сите ученици во училиште и во училница</i>. Канцеларија на УНИЦЕФ, Скопје, 2018.</p> <p>20. Гордана Штасни, Наташа Добрић, Моња Јовић, Јелена Ангеловски, <i>Приручник за наставнике</i>, Српски језик и књижевност за осми разред основне школе, Едука (https://www.eduka.rs/upload/document/planovi%20i%20prirucnici/8%20razred/srpski%20jezik/Prirucnik.pdf).</p>
Институција/носител на програмата	Биро за развој на образованието (БРО)
Потпис и датум на донесување на наставната програма	<p>бр. 12-4829/2 28.05.2024 година</p> <p style="text-align: right;">Министер за образование и наука, Дос. Dr. Jeton Shaqiri, с.р.</p>
Датум на ревизија	